

ЗМІСТ.

Ю. ЛИПА:	
Баянда	97
МАРКО ЧЕРЕМШИНА:	
I. Село потерпає	98
II. Село вигибає	100
В. ПАВЛУСЕВИЧ:	
З пісень кохання	113
СТЕНДАЛЬ:	
Афоризми	114
Ю. ШКРУМЕЛЯК:	
Досвіток	116
Р. М. РІЛЬКЕ:	
Дума про любов та смерть корнета Хрістофа Рільке	117
ПОЛЬ ВЕРЛЕН:	
Великий чорний сон	124
Г. ЮРТИК:	
Звенигородський Кіш віль- ного козацтва (спомини)	125
Б. ЛЕПКИЙ:	
Хоч кряче гайворон	134
Ю. ШКРУМЕЛЯК:	
Молатва Невідомому	131
Д. ДОНЦОВ:	
Поетна українського рі- сорджієнта (Леся Укра- їнка) (докінченне)	135
Ю. ПАВЛИКОВСЬКИЙ:	
Земельна справа у Східній Галичині (докінчення буде)	151
В. БОБИНСЬКИЙ:	
Тайна танцю	160
ДР. В. ЗАЛОЗЕЦЬКИЙ:	
Олекса Новаківський ...	161
О. В.:	
Нафта, Царгород і Україна	167
М. ОБІДНИЙ:	
Не дмита кров	172
В. ГНАТЮК:	
В справі української пра- вописи, I—III,	173
М. КУРАХ:	
Хитання	176
Ю. Отмарштайн (некрольог)	177
Бібліографія	178
Надруковано в Львові ..	192

1922.

КНИЖКА II. ЗА ЧЕРВЕН

ЛІТЕРАТУРНО- НАУКОВИЙ ВІСТНИК

ЛЬВІВ.

З друкарні Наукового Тов. ім. Шевчен

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Волод. Гнатюк.

В справі української правописи.

Справа правописи й літературної мови має у кожного народа важне значіння, тому присвячується їм багато уваги. І в нас вони мають уже свою історію та переходили різні зміни. Через те одначе, що до недавна на великих просторах української землі не було ні наукових інституцій, ні шкіл, в яких опрацьовуються і виясняються такі питання, не можна було дійти до одностайности на всім етнографічним просторі в обидвох справах, хоч як вона бажана. Та її й не можна досягнути ні указом із гори, ні одностороннім порішенням якогось гуртка, тільки об'єктивним розслідуванням, публичною дискусією і переконанням та вияснюванням, що завершилися ухвалою компетентного збору, зложеного з представників наукових інституцій, школи й письменства. Се буде можливе одначе аж тоді, коли настануть нормальні зносини Києва зі Львовом та иншими культурними центрами українського життя. До того часу можна тільки підготовляти ґрунт. Кермуючись сим мотивом, бажано подати ось тут ряд статейок перше на різні правописні, а опісля язикові теми, при чім головну увагу звернемо на чужі впливи, яких треба нам позбутися.

1. В країна, чи Україна?

В нашій правописи прийнято здавна, що всі імена власні, до яких належать назви частий світа, країв, островів, гір, морей, рік, озер, міст, сіл, народів і осіб, пишуться великими початковими буквами, щоби відрізнити їх від инших імеників. Москалі, в яких правописи є багато неконсеквенцій, пишуть імена власні також великими буквами, з виїмкою імен народів, як: турки, поляки, руськіє... За ними йдуть деякі придніпрянські письменники. Та ми не маємо причини наслідувати Москалів і повинні писати: Німець, Мадяр, Швед, Москаль, Українець і т. д.

Між іменами власними є багато таких, що зачинаються від самозвука: Африка, Австралія, Атлантик, Альпи, Аргентина, Андалюзія, Амазонка, Анкона, Атени. Японія, Ямайка, Яйла, Ярослав.

Європа, Еспанія, Ельба, Ебро, Ерітрея. Єгипет, Єльостон (озеро), Єрусалим, Єнікі.

Індія, Іматра, Інка, Іква, Ірі (озеро). Йордан, Йорк.
Ондурас, Огейо, Олімп, Ока, Одеса.

Угорщина, Урагвай, Ураль, Умань. Юки (ріка), Юкатан (півостров).

Пишучи всі отсі й інші ще назви, нікому не приходить на думку скорочувати їх, або передавати в іншій вигляді. Виїмок робиться тільки для своєї власної назви і пишеться раз: Україна, Українець, український, — другий раз: Вкраїна, Вкраїнець, вкраїнський. Раз роблять се деякі поети для задержання розміру вірша, до якого часто не підходить чотироскладове слово, другий раз ті письменники, що фальшиво розуміють закон евфонії (про неї буде пізніше), а за ними тупцюють інші вже несвідомо.

Поминаючи, що такою зміною назви баламутимо чужинців, які не знають, як властиво нас звати, до якого абсурду дійшли б ми, коли б почали скорочувати так інші назви й писати: Вгорщина, Врагвай, Враль, Вмань, Впсаля... Пишім отже тільки: Україна, Українець, український і не змінимо в сих словах ніколи початкову букву *у* на *в*.

2. Змішування самозвука *о* з *а*.

В українській мові є кілька слів, в яких під впливом аналогії асимілюється самозвук *о* до самозвука *а* в сусіднім складі і пишеться: багато (але й: богато), гаразд (зам. горазд), калатати (зам. колатати), качан (зам. кочан), чабан (зам. чобан). Такий спосіб писання прийнятий уже здавна в літературній мові. В деяких околицях Великої України розтягають сю асиміляцію на цілий ряд інших слів, а придніпрянські фільольоги втягають їх у підручники і поручають уживати загально в літературній мові, вважаючи, що такі фонемі причиняються до демократизації мови! Що се фальшивий погляд і не має нічого спільного з демократизмом, не треба аж доказувати.

Ось які слова найчастіше «демократизують» деякі Придніпрянці: Багадільня, багаслов, багатий, багацтво, багатир, бамага (папір), вакзаль (дворець), варган (орган), галанці, галанський (голяндський), ганчар, гарячий, гарячка, кажан, каляска, калач, команда, канастас (іконостаас), канати (конати), каравай, катаржний, монастир, манах, нагавиці, паганець, паганий, паракход, патрет (портрет), пахва (похва), Саламон, салдат, салдацький, салтан, сапаги, хазяїн, хазяйка, хазяйство, халява. Підчеркнені слова пробує уживати вже дехто так само і в Галичині, хоч на те нема ніякої потреби.

Належить зазначити, що всі ті фонемі з самозвуком *а* замість *о* звучать дуже вульгарно, тому трудно зрозуміти, як вони можуть комусь подобатися.

3. Змішування самозвука *и* з *і*.

В московській мові самозвук *и* читається як українське *і*, причім ті попередні співзвучки, що можуть мягчитися, змягчуються (зазначаємо мягчення уживаним від давна знаком *ї*), наприклад: люди (люді), одинокій (адінокій), липа (ліпа), ієрогліфъ (ієрогліф), сила (сіла), синій (сіній), христіанинъ (хрістіянїн), миръ (мір), милость (мілость) і т. д. Під впливом отееї московської вимови пишуть дуже часто придніпрянські письменники *і* в таких українських словах, де повинно стояти *и*, як ось: вибірати, добірати, збірати,¹⁾ пробірати; вітати,²⁾ привітати; вмірати,³⁾ вмірання; горіще, грімати; запірати, опіратися, спіратися; зацвісти, розцвіло; захищати; зима, зимний⁴⁾ (але побіч того: озимина, назимок); історичний, міжі, містецьки, ненависти, обіжати,⁵⁾ на обліччю, опочівальня, піднімати,⁶⁾ підтримати, пільніще; пісьмо,⁷⁾ пісьменник, пісьменство; піха, проклінати, розбішаки, розбішацтво, світати, сновігати, тім, тіп, трівати, трівожити, убівцем, цвісти, чи, чістий, щіро. Підчеркнені слова пишуть так само вже й ті Галичани, що йдуть за модою, не знаючи московської мови і московських впливів. Та як не пишемо *і* в префіксі *ви-* при дієсловах, хоч такий виговір чуємо в деяких околицях, прим. вібрати, війти, випустити, вірвати й інші і хоч сей виговір є наш питомий, так само не можемо писати *і* в наведених словах і в подібних, де воно зовсім неоправдане і являється тільки чужим впливом.

Московському впливови належить приписати також спосіб писання імен двох визначних українських міст: Чернігов і Вінниця, замість Чернигів (пор. село в Галичині: Чернихів) і Винниця. Дехто виводить навіть назву Винниці від віна, а не від вина, щоби тільки держатися московської вимови, забуваючи, що назва міста від віна мусіла б інакше звучати, прим. Вінівка, та що в нас є ще містечко Винники, село Виноград і родини Винницьких, що безперечно стоять у звязи зі словом вино, а не віно. Се й не диво. Адже в давних часах, коли в нас підсонне було лагідніше, лінія управи винограду сягала багато дальше на схід і північ, як нині, і загортала нинішню Винницю. Сліди сеї епохи переходилися в колядках, що належать до найстарших українських народніх пісень. В одній колядці дівчина:

Раненько встала, сад підмітала,
Сад підмітала, грядки копала.

1) Моск. собирать; 2) моск. витать; 3) моск. умирать; 4) моск. зима, зимний; 5) моск. обижать; 6) моск. поднимать; 7) моск. писать.

Грядки копала, вино садила,
Вино садила, слово мовила:
Ой рости, вино, тонко, високо.
Тонко, високо, корня глибоко.
А тоє вино сино зацвило...

У другій колядці дівчина вже стереже винограду:

Зажурилися гори, долини,
Гори, долини, всі полонини,
Що не зродили жито, пшеницю,
Але зродили зелене вино.
Зелене вино д горі ся вило,
Д горі ся вило, сино зацвило,
Сино зацвило, сильно зродило.
Стерегла ж его гречная панна...

Між напівками, які вичисляються в колядках, подибуємо мід, півно й вино. Всі вони стоять на рівні, значить, усі були однаково знані й однаково популярні. Нема отже нічого дивного, що від вина пішла назва місцевостей і роду.

Михайло Курах.

Хитаннє.

Я Таємниця. Я — не я.
Вселилось в мене дві Душі —
І перша з них молиться Богу.
А друга — Сатані.

Впились вони зміями в серце,
Завзятий бій між ними йде.
І як мені єднати їх?
І як мені знайти себе?...